

УДК 343.9.01:[343.61:342.724

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2021-41-1-157-166>

УМИСНЕ ВБИВСТВО З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Казарян Е. Г.

INTENTIONAL MURDER MOTIVATED BY RACE, NATIONAL OR RELIGIOUS INTOLERANCE AS A SUBJECT OF FORENSIC INVESTIGATION

Kazarian E.H.

У статті наголошується, що у кримінальному законодавстві України приділено значну увагу проблемі недопущення расизму, ксенофобії та іншим проявам дискримінації, оскільки передбачено перелік кримінально караних діянь, що пов'язані з проявами расової, національної чи релігійної нетерпимості. Встановлено, що підвищений характер суспільної небезпеки умисного вбивства з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості характеризується тим, що воно заперечує людську гідність, індивідуальність потерпілого і посягає на рівність всіх членів суспільства, що підриває основи демократичних прав і свобод, а отже, й існуючі суспільні відносини між різними групами населення.

У досліджуваному злочині мотив виступає як ознака, наявність якої утворює кваліфікований склад злочину та характеризується трьома видами нетерпимості: расової, національної чи релігійної. При цьому для кваліфікації злочинних діянь достатнім є виявлення лише одного виду нетерпимості. З'ясовано, що расова, національна або релігійна нетерпимість являє собою обов'язкову мотиваційну складову досліджуваних злочинів та слугує основним елементом доказової інформації, виявленої, зібраної, зафіксованої під час криміналістичної діяльності.

Виявлено, що потерпілими умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості можуть бути лише представники певної раси, національності чи релігійної конфесії.

Визначено, що основними елементами криміналістичної характеристики умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є: предмет злочинного посягання, спосіб вчинення злочину, слідова картина злочину, особа злочинця, особа потерпілого.

Ключові слова: *умисне вбивство, мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості, дискримінація, потерпілий, криміналістична характеристика.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України у напрямку євроінтеграції провідну роль відіграє діяльність держави із забезпечення прав людини та гарантування рівних політичних, економічних,

соціальних і культурних прав громадян, незалежно від їх етнічної, релігійної або мовної належності, підтримання недискримінації та толерантності.

Україна ратифікувала значну частину основних міжнародних актів щодо протидії дискримінації особи, у тому числі, за ознаками раси, національності та релігії, зокрема Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Рамкову конвенцію про захист прав національних меншин, але злочинні посягання з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості все-таки мають місце в сучасному суспільстві, Прояви зазначених негативних явищ, останнім часом, набувають кримінального характеру, що привертає все більшу увагу як органів влади, так і громадянського суспільства. Найбільш небезпечними є випадки вбивства осіб, які мають приналежність до певної раси, національності чи релігійної конфесії. Конституція України, у ст. 3 проголошує, що життя людини є найвищою соціальною цінністю, а в ст. 27 Основного Закону визначено, що кожна людина має невід'ємне право на життя, ніхто не може свавільно позбавити людину життя [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із проявами расової, національної чи релігійної нетерпимості, приділяли увагу такі вчені: В.П. Бахін, Р. С. Белкін, І.В. Гора, Н.В. Дрьоміна-Волок, І.М. Осика, Т.А. Пазинич, А.В. Савченко, П.В. Цимбал та інші. Окремі аспекти містяться у літературних джерелах з проблем кримінального права, кримінального процесу, кримінології, судової експертології. Однак, незважаючи на існуючі наукові розробки у цій сфері, єдності у поглядах вчених ще не досягнуто, а проблема криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого з мотивів расової,

національної чи релігійної нетерпимості через її актуальність і важливе соціальне значення потребує подальших наукових досліджень.

Метою даного дослідження є висвітлення особливостей вчинення умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості як предмету криміналістичного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Кримінальним законодавством України передбачено певний інструментарій боротьби із кримінальними правопорушеннями, вчиненими з мотивів нетерпимості. Проте, в Україні й наразі зберігаються наміри не кваліфікувати расистські напади як кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості. Навіть тоді, коли наявні однозначні підстави для такої кваліфікації, слідчі часто кваліфікують зазначені діяння з хуліганських мотивів.

Оскільки існують такі проблеми щодо кваліфікації зазначених кримінальних правопорушень, то проаналізуємо їх схожість і відмінності.

Так, кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості та хуліганські спонукання схожі тим, що вони спрямовані проти суспільства в цілому, а не проти конкретної особи, адже особисті характеристики потерпілого для правопорушника не мають значення. Також, правопорушення можуть мати схожість у формах злочинної поведінки (наприклад, надмірна агресивність, приниження потерпілого тощо).

Проте між зазначеними кримінальними правопорушеннями є і певні відмінності. По-перше, мотиви нетерпимості супроводжуються стійкими почуттями ненависті, помсти. В основі хуліганського мотиву стійких емоцій немає, хуліганські спонукання виникають раптово та характеризуються деякими негативними ознаками особистості злочинця (наприклад, егоїзм, схильність до агресії тощо). По-друге, особа, яка керується хуліган-

ськими мотивами, виявляє неповагу до суспільства в цілому, протиставляє себе всьому суспільству. Особа, якій притаманні мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості, направляє свої дії проти конкретної частини суспільства – його окремої групи. По-третє, передумовою виникнення хуліганських спонукань може бути поведінка саме потерпілого, але у більшості випадків привід у цілому відсутній. Причиною вчинення злочинних посягань з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є несхожість потерпілого з іншими, саме це запускає механізм вмотивованої злочинної поведінки [2, с. 33].

Однією з характерних особливостей цього виду кримінальних правопорушень є їхня латентність, яка спричинена небажанням потерпілих повідомити про них побоюючись дискримінації з боку представників правоохоронних органів. Це пов'язано з тим, що частина потерпілих перебуває в Україні нелегально і часто вони не знають своїх законних прав на захист, зокрема права звернення із заявами про кримінальні правопорушення.

Одним із найнебезпечніших злочинів є умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Відповідно до п. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України (далі – КК України), умисне вбивство – це умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. КК України захищає життя кожної людини незалежно від її соціального стану, національності, громадянства, віку, стану здоров'я, суспільно-моральної характеристики та інших ознак. Так, п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України передбачає кримінальну відповідальність за кваліфікований вид умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості [3].

Основним безпосереднім об'єктом умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості – є суспільні

відносини щодо охорони життя особи. Додатковим обов'язковим об'єктом є суспільні відносини у сфері реалізації конституційного принципу рівності прав і свобод людини та громадянина, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного походження, майнового стану, за мовними або іншими ознаками. Потерпілими від даного виду злочину можуть бути лише представники певної раси, національності чи релігійної конфесії.

В аспекті сформульованої мети слід зазначити, що умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є злочином з матеріальним складом. Йому притаманні обов'язкові ознаки об'єктивної сторони: 1) діяння (дія або бездіяльність); 2) суспільно небезпечні наслідки цього діяння; 3) причинний зв'язок між діянням та наслідками.

Стосовно діяння, у науково-практичному коментарі КК України визначено, що смерть людині може бути заподіяна будь-якими способами: постріл із вогнепальної зброї або нанесення удару холодною зброєю у життєво важливі органи; утоплення; повішення; отруєння; використання радіоактивних матеріалів, електричного струму, вибухонебезпечних речовин, низької чи високої температури тощо [4, с. 386]. При кваліфікації умисного вбивства з мотивів нетерпимості як закінченого злочину важливе юридичне значення має констатація смерті людини, об'єктивна сторона якого передбачає суспільно небезпечний наслідок – заподіяння смерті іншій особі.

Підвищена суспільна безпека умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості обумовлена посяганням не лише на життя особи, а й на гарантовану ст. 24 Конституції України рівність прав і свобод людини та громадянина, незалежно від їх раси, кольору шкіри, релігійних переконань, етнічного походження, за мов-

ними або іншими ознаками тощо. А отже, виділення такого важливого конституційного права, як право на рівність прав і свобод людини та громадянина, незалежно від їх будь-якої приналежності, під кримінально-правову охорону, є очевидним і виправданим.

У результаті кримінологічних досліджень встановлено, що кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я, які вчиняються з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, скоюються, переважно, у формі нападів. Вони вчиняються переважно ввечері та у громадських місцях, зокрема мають раптовий, жорстокий і агресивний характер, а також можуть супроводжуватися різними расистськими або іншого роду висловлюваннями і образами [5 с. 25].

Умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України) кваліфікують тоді, коли суб'єкт злочину своїми діями прагне продемонструвати те, що потерпілий є неповноцінною особою через його приналежність до конкретної раси, національності чи етнічної групи або релігії та, внаслідок цього, виявляє свою упередженість та ненависть до нього.

Очевидно, що значна частина злочинних проявів ксенофобії та расизму залишається поза увагою й офіційною статистикою правоохоронних органів. Проте, як зазначає Т.А. Пазинич, слідчим необхідно розуміти, що основою процесу розслідування зазначених кримінальних правопорушень виступає доказування і детальне відображення в матеріалах кримінального провадження елементу суб'єктивної сторони кримінального правопорушення – спеціального мотиву нетерпимості підозрюваного до представників певної раси, національності чи релігійної конфесії [6, с. 124]. Адже відповідно до п. 2 ст. 64 Кримінального процесуального кодексу України мотив кримінального правопорушення

визначено як обставину, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні [7].

Щодо мотиву кримінального правопорушення, то це те, що спонукає людину до поставлення тих чи інших цілей, тобто внутрішні переконання, що викликають в особи рішучість вчинити суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність) та керують нею при вчиненні цього діяння (дії або бездіяльності).

Мотив є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення у тих випадках, коли він прямо вказаний у диспозиціях кримінального закону. Якщо мотив кримінального правопорушення є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони певного складу кримінального правопорушення, то він має основне значення для кваліфікації самого злочинного діяння. Проте, якщо мотив кримінального правопорушення безпосередньо не вказаний у конкретній нормі КК України або не впливає з його змісту, тоді для кваліфікації злочинних діянь він не має значення, але враховується судом при призначенні покарання.

У досліджуваному злочині мотив виступає як ознака, наявність якої утворює кваліфікований склад злочину та характеризується трьома видами нетерпимості: расової, національної чи релігійної. При цьому для кваліфікації злочинних діянь достатнім є виявлення лише одного виду нетерпимості: або расової, або національної, або релігійної нетерпимості.

В основі досліджуваного злочину лежить мотив упередження щодо конкретної групи осіб. Його можна визначити як упереджене негативне судження, нетерпимість або ненависть, спрямовані проти певної групи осіб. Цю групу повинна об'єднувати спільна ознака, наприклад, расова або етнічна приналежність, релігія, національність або будь-яка інша основна характеристика.

І.М. Осика відмітив, що мотив расової, національної чи релігійної ворожнечі виникає у правопорушника внаслідок деформації свідомості і появи помилкових потреб, так званих «квазіпотреб». Такими «квазіпотребами» стають:

– уявна необхідність «захисту» від представників інших рас, національностей, релігій;

– бажання показати «перевагу» представників однієї раси над іншими (наприклад, європеїдної раси над представниками негроїдної та монголоїдної);

– ненависть до представників інших рас, націй або віросповідань [8, с. 34].

Як зазначає А.В. Савченко для кваліфікації злочинних діянь за п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України необхідно встановити конкретний спеціальний мотив з тих, що передбачені кримінальним законодавством, або їх сукупність. Він може переплітатися і з іншими спонуканнями (помста, корисливість, хуліганські мотиви), водночас він має серед них домінувати. Домінуючим спонуканням при цьому виступає прагнення правопорушника вчинити фізичну розправу над потерпілим у зв'язку з його расовою чи національною приналежністю або релігійними переконаннями, що призводить до приниження честі та гідності певної раси, нації або релігії [9, с. 175].

Варто відмітити, що наявність мотиву нетерпимості має важливе значення при визнанні поведінки суб'єкта протиправною та впливає на кваліфікацію самого злочинного діяння. Таким чином, основною ознакою суб'єктивної сторони досліджуваного злочину є мотив його вчинення – расова, національна чи релігійна нетерпимість.

Н.В. Уварова визначає расову нетерпимість як соціальне упередження до певної групи людей, підставою для якого є біологічні та фізичні особливості (колір шкіри, текстура волосся, манери та інші показники);

національну нетерпимість як негативне сприйняття однією національною групою представників іншої; релігійну нетерпимість як несприйняття представниками однієї релігії (або атеїстами), віри інших, тобто особливої форми усвідомлення світу, яка не потребує обґрунтування і доказів, і реалізується у відправленні певних обрядів» [10, с. 397-398].

Щодо діяльності правоохоронних органів, то Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) постановив, що державам необхідно належним чином розслідувати можливі расистські мотиви кримінальних правопорушень. Так, ЄСПЛ у справі «Nachova and others v. Bulgaria» виніс історичне рішення та зобов'язав державні органи розслідувати можливі расистські мотиви, що зумовлюють насильницькі дії, а неспроможність Болгарії це зробити порушує положення щодо недискримінації, яке передбачене ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Хоча ЄСПЛ не витребує впровадження спеціального законодавства щодо боротьби зі злочинами на ґрунті нетерпимості, але безпосередньо визнає, що ці злочини потребують реагування з боку органів кримінальної юстиції пропорційно завданій шкоді [11].

Слід підкреслити, що дискримінація за ознакою раси чи етнічного походження – вкрай образливий вид дискримінації, на що досить часто звертав увагу ЄСПЛ. Отже, коли стверджується про те, що різниця в поводженні була цілком або вирішальною мірою обумовлена расовою або етнічною ознакою, держава має використовувати всі доступні засоби для боротьби з расизмом та розслідування злочинів, які вчинено на цьому ґрунті.

Підтвердженням важливості визначення мотиву расової, національної чи релігійної нетерпимості може слугувати справа № 278/1904/17 за 2018 рік Житомирського рай-

онного суду Житомирської області, що стосувалася вбивства особи азербайджанської національності з мотивів національної нетерпимості.

У тексті справи зазначено, що «... у Н. виник конфлікт з К. тільки через те, що останній, будучи особою азербайджанської національності, а не українцем, проживав на території України». Суд переконаний, що у разі належності потерпілого до української чи іншої слов'янської національності, у Н. був би відсутній мотив на його умисне вбивство. Крім цього, обвинувачений відкрито вживав слова, які принижують та ображають потерпілого саме як азербайджанця, що у суді підтверджується показаннями свідків та відеозаписом затримання Н. ... через приналежність К. до азербайджанської національності, називав його «чуркою» та повідомив, що буде його «різати». На думку суду, ця обставина беззаперечно свідчить про те, що обвинувачений прагнув фізичної розправи та помсти над потерпілим шляхом його умисного вбивства лише з причин виникнення у обвинуваченого національної нетерпимості до потерпілого. При призначенні міри покарання обвинуваченому, суд врахував ступінь тяжкості вчинених Н. злочинів, так, злочин за п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України є особливо тяжким злочином, оскільки пов'язаний із посяганням не лише на життя потерпілого, а й на гарантовану ст. 24 Конституції України рівність прав і свобод людини та громадянина, незалежно від їх раси, кольору шкіри, релігійних переконань, етнічного походження, за мовними або іншими ознаками [12].

Оскільки криміналістична характеристика умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, є невід'ємною складовою розслідування цього злочину, то необхідно з'ясувати, що собою являє поняття «криміналістична характеристика».

Під криміналістичною характеристикою злочинів, як зазначає В.Ю. Шепітько, слід розуміти систему відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду (роду, групи), що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів. Вчений наголошує, що її мета полягає в оптимізації процесу розкриття і розслідування злочинів. На його думку, криміналістична характеристика виступає інформаційною базою, набором відомостей про даний вид злочинів. До основних елементів криміналістичної характеристики він відносить: спосіб злочину; місце й обстановка; час учинення злочину; знаряддя і засоби; предмет злочинного посягання; особа потерпілого; особа злочинця; типові сліди злочину [13, с. 327].

Найбільш вдалим видається визначення професора Р.С. Белкіна, який відмітив, що криміналістична характеристика злочину становить собою абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтаційне значення і повинне включати характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірних мотиву і мети злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка) [14, с. 305].

Досудове розслідування умисного вбивства з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, однозначно повинно проводитись згідно із існуючими науковими рекомендаціями та методиками розслідування вбивства. Адже, як зазначають В.П. Бахін, І.В. Гора, П.В. Цимбал: «Криміналістичні методики – є засобом практичної реалізації положень (рекомендацій) криміналістичної техніки і криміналістичної тактики, бо поза реальними умовами розслідування конкрет-

них злочинів немає їхнього застосування і використання» [15, с. 235].

Расова, національна або релігійна нетерпимість являє собою обов'язкову мотиваційну складову умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості та слугує основним елементом доказової інформації, виявленої, зібраної, зафіксованої під час криміналістичної діяльності.

Вдалим, на нашу думку, є визначення криміналістичної характеристики злочинів на ґрунті нетерпимості І.М. Осики. Він визначає це поняття як «сукупність узагальненої інформації щодо типових способів вчинення злочину та притаманних їм слідів, знаряддя, часу, місця та обстановки вчинення злочину, характеристики особи злочинця та особливостей його мотивації, характеристики особи потерпілого, яка ґрунтується на висновках попередніх наукових досліджень та матеріалах слідчої і судової практики та використовується для визначення кола обставин, що підлягають доказуванню, формування, висунення і перевірки обґрунтованих слідчих версій та визначення основних напрямків розслідування задля забезпечення швидкого, повного, всебічного та об'єктивного розслідування злочинів» [8, с. 31].

Як наголошує Є.Л. Галагура: «Слідчий має пам'ятати про складність мотиву нетерпимості, який підкорений загальній меті вбивства – показати шовіністичну перевагу злочинця над жертвою. Тому навколо отримання відомостей про спонукання підозрюваного щодо вчинення вбивства особи іншої раси, національності або конфесії вибудовується тактика слідчих дій» [16, с. 245].

Необхідно відмітити, що побудова основ методики розслідування умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості повинна включати комплексне дослідження елементів її криміналістичної характеристики. Слід констатувати,

що кожному кримінальному правопорушенню притаманна своя криміналістична характеристика із властивими їй структурними елементами. До основних структурних елементів криміналістичної характеристики умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, можна віднести: предмет злочинного посягання, спосіб вчинення злочину, слідова картина злочину, особа злочинця, особа потерпілого.

Зазначені структурні елементи криміналістичної характеристики умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості підлягають ретельному дослідженню під час розслідування та їх розкриття.

Висновки.

Таким чином, для ефективного розслідування умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості важливу роль відіграють теоретичні надбання багатьох наук і, перш за все, криміналістики. Наразі необхідною є розробка дієвої криміналістичної методики розслідування досліджуваного злочину, яка буде вбирати в себе аспекти організації та планування розслідування цього злочину. У цьому сенсі можливо говорити про деякі особливості криміналістичної тактики, а саме тактики допиту підозрюваного, потерпілого та можливих свідків (очевидців) зазначених злочинів, які мають свої притаманні їм риси. Особлива увага при розробці методики повинна бути приділена особливостям виявлення спеціального мотиву – расової, національної чи релігійної нетерпимості. Розроблення та впровадження ефективної методики розслідування умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, та вироблення дієвого механізму протидії цьому явищу має стати важливим завданням науки і практики.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.

2. Гордієнко О.В. Мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості: питання кваліфікації та відмежування. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України*: матеріали Всеукр. підсумк. наук. - практ. конф., ч. 2, м. Київ, 12 берез. 2015 р. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2015. С. 31-34.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 7-е вид. переробл. та допов. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с.

5. Категоризація та розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні: практ. посіб. БДІПЛ ОБСЄ. Варшава. 74 с. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/420296?download=true>.

6. Пазинич Т.А. Особливості розслідування вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 124-129.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

8. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості: навч.-практ. посіб. / колектив авторів. Київ, 2012. 167 с.

9. Савченко А.В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Ч. 1. С. 174-177.

10. Уварова Н.В. До питання про суб'єктивну сторону злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 394-400.

11. Case of Nachova and others v. Bulgaria: Applications on 6 July 2005 № 43577/98, [43579/98](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%7D). *European Court of Human Rights*: [website]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%7D>.

12. Вирок Житомирського районного суду Житомирської області від 17 жовт. 2018 р., судова справа № 278/1904/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77154510>.

13. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підруч. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ін Юре, 2010. 496 с.

14. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В. 3 т. Т. 3 Криминалистические средства, приемы и рекомендации. Москва : Юристъ, 1997. 480 с.

15. Бахін В. П., Гора І. В., Цимбал П. В.. Криміналістика : курс лекцій (ч. 1). Ірпінь : Акад. ДПС України, 2002. 356 с.

16. Галагура Є.Л. Особливості розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Право і суспільство*. 2018. № 1. Ч. 2 С. 241-245.

References:

1. KonstitutsIya Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.

2. Gordenko O.V. Motivi rasovoyi, natsionalnoyi chi religiyanoi neterpimosti: pitannya kvalifikatsiyi ta vidmezhuвання. *Rol pravoohoronnih organiv u formuvanni pravovoyi derzhavi v umovah Evrointegratsiyi Ukrayini*: materialy Vseukr. pidsumk. nauk. - prakt. konf., ch. 2, m. Kiyiv, 12 berez. 2015 r. Kiyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. 2015. S. 31-34.

3. Kriminalniy kodeks Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 05 kvIt. 2001 r. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Naukovo-praktichniy komentar Kriminalnogo kodeksu / za red. M. I. Melnika, M. I. Havronyuka. 7-e vid. pererobl. ta dopov. Kiyiv: Yuridichna dumka, 2010. 1288 s.

5. Kategorizatsiya ta rozsliduvannya zlochiniv na grunty nenavisti v Ukraini: prakt. posib. BDIPL OBSE. Varshava. 74 s. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/420296?download=true>.

6. Pazinich T.A. Osoblivosti rozsliduvannya vбивства z motiviv rasovoyi, natsionalnoyi chi religiyanoi neterpimosti. *Aktualni problemi vitchiznyanoi yurisprudentsiyi*. 2016. № 5. S. 124-129.

7. Kriminalniy protsesualniy kodeks Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 13 kvIt. 2012 r. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

8. Rozsliduvannya zlochiniv, vchinenih na grunty neterpimosti: navch. - prakt. posib. / kolektiv avtoriv. Kiyiv, 2012. 167 s.

9. Savchenko A.V. Vpliv motiviv rasovoyi, natsionalnoyi chi religiyanoi neterpimosti na kvalifikatsiyu zlochiniv. *Visnik Akademiyi advokatury Ukrayini*. 2010. Ch. 1. S. 174-177.

10. Uvarova N.V. Do pitannya pro sub'ektivnu storonu zlochiniv proti zhittya ta zdorov'ya osobi, vchinenih z motiviv rasovoyi, natsionalnoyi chi religiyanoi neterpimosti. *Naukoviy visnik Dnipropetrovskogo derzhavnogo universitetu vnutrishnih sprav.* 2013. № 2. S. 394-400.

11. Case of Nachova and others v. Bulgaria: Applications on 6 July 2005 № 43577/98, [43579/98](https://hudoc.echr.coe.int/eng-prss#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%7D). *European Court of Human Rights* : [website]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-prss#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69630%22%7D>.

12. Virok Zhitomirskogo rayonnoho sudu Zhitomirskoyi oblasti vid 17 zhovt. 2018 r., sudova sprava № 278/1904/17. URL: <http://reustr.sourt.gov.ua/RevIew/77154510>.

13. ShepItko V.Yu. *Kriminalistika: pidruch. dlya studentiv vischih navchalnih zakladiv.* Kiyiv: In Yure, 2010. 496 s.

14. Belkin R.S. *Kurs kriminalistiki.* V. 3 t. T. 3 *Kriminalisticheskie sredstva, priemy i rekomendatsii.* Moskva: Yurist', 1997. 480 s.

15. Bahin V. P., Gora I. V., Tsimbal P. V. *Kriminalistika: kurs lektsiy (ch. 1).* IripIn: Akad. DPS Ukrayini, 2002. 356 s.

16. Galagurya E.L. Osoblivosti rozsliduvannya umisnih vbivstv z motiviv rasovoyi, natsionalnoyi chi religiyanoi neterpimosti. *Pravo i suspilstvo.* 2018. № 1. Ch. 2 S. 241-245).

Kazarian E.H. Intentional murder motivated by race, national or religious intolerance as a subject of forensic investigation. – Article.

The article notes that the criminal legislation of Ukraine pays considerable attention to the problem of preventing racism, xenophobia and other manifestations of discrimination, as it provides a list of criminal offenses related to manifestations of racial, national or religious intolerance. It is established that the increased nature of the social danger of intentional murder motivated by race, national or religious intolerance is characterized by the fact that it denies human dignity, the individuality of the victim and encroaches on the equality of all members of society, undermines the foundations of democratic rights and freedoms, and, consequently, existing social relations between different groups of the population.

In investigated crime, the motive acts as a sign, the presence of which forms a qualified corpus delicti and is characterized by three types of intolerance: racial, national or religious. At the same time, for the qualification of criminal acts, it is sufficient to identify only one type of intolerance. It is found that racial, national or religious intolerance is an obligatory motivational component of the investigated crimes and serves as the main element of evidentiary infor-

mation discovered, collected, recorded during forensic activities.

It is revealed that only representatives of a certain race, nationality or religious denomination can be victims of intentional murder motivated by race, national or religious intolerance.

It is determined that the main elements of the forensic characteristics of intentional murder motivated by race, national or religious intolerance are: the subject of the criminal offense, the method of committing the crime, the trace picture of the crime, the identity of the offender, the identity of the victim.

Key words: intentional murder, motive of racial, national or religious intolerance, discrimination, victim, forensic characteristics.

Казарян Э.Г. Умышленное убийство по мотивам расовой, национальной или религиозной нетерпимости как предмет криминалистического исследования. – Статья.

В статье отмечается, что в уголовном законодательстве Украины уделено значительное внимание проблеме недопущения расизма, ксенофобии и другим проявлениям дискриминации, поскольку предусмотрен перечень уголовно наказуемых деяний, связанных с проявлениями расовой, национальной или религиозной нетерпимости. Установлено, что повышенный характер общественной опасности умышленного убийства по мотивам расовой, национальной и религиозной нетерпимости характеризуется тем, что оно отрицает человеческое достоинство, индивидуальность потерпевшего и посягает на равенство всех членов общества, подрывает основы демократических прав и свобод, а следовательно, и существующие общественные отношения между различными группами населения.

В исследуемом преступлении мотив выступает как признак, наличие которого образует квалифицированный состав преступления и характеризуется тремя видами нетерпимости: расовой, национальной или религиозной. При этом для квалификации преступных деяний достаточным является выявление только одного вида нетерпимости. Выяснено, что расовая, национальная или религиозная нетерпимость представляет собой обязательную мотивационную составляющую исследуемых преступлений и служит основным элементом доказательной информации, обнаруженной, собранной, зафиксированной во время криминалистической деятельности.

Выявлено, что потерпевшими умышленного убийства по мотивам расовой, национальной или религиозной нетерпимости могут быть только представители определенной расы, национальной или религиозной конфессии.

Определено, что основными элементами криминалистической характеристики умышленного убийства по мотивам расовой, национальной или религиозной нетерпимости есть: предмет преступного посягательства, способ совершения преступления, следовая картина преступления, личность преступника, личность потерпевшего.

Ключевые слова: *умышленное убийство, мотив расовой, национальной или религиозной*

нетерпимости, дискриминация, потерпевший, криминалистическая характеристика.

Авторська довідка:

Казарян Елучка Гургенівна, аспірантка
Національного наукового центру «Інститут
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріу-
са»

Стаття надійшла до редакції: 31 березня 2021р.